



บทที่ 4

พัฒนาการของวิชาชีพครูในประเทศไทย พ.ศ. 2435 - 2475

วิชาชีพครู ตามความหมายของการทำวิจัยในเรื่องนี้ หมายถึง วิชาความรู้ที่ครูจะต้องศึกษาเพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพครู ได้แก่ ปรัชญาการศึกษา ทักษะทัศนคติ กลเม็ดวิธีสอน ความรู้ทางวิชาการ การอุทิศแรงงานกายใจรักและมีจิตใจอันสูงส่งของผู้ประกอบอาชีพครู เพื่อหวังผลเลิศในอันจะบรรลุถึงอุดมการณ์ในการสอนที่พึงไว้ วิชาความรู้ดังกล่าวนี้ได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรของสถาบันฝึกหัดครูมาตั้งแต่เริ่มมีสถาบันฝึกหัดครูเป็นครั้งแรกในประเทศไทย และได้มีการพัฒนาเรื่อยมา เพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงความกาลสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของประเทศในยุคสมัยนั้น ๆ กว

เมื่อแรกเริ่มมีการฝึกหัดครูขึ้นในประเทศไทย พ.ศ. 2435 หลักสูตรการฝึกหัดครูฉบับแรกที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับสถาบันฝึกหัดครูแห่งแรก (โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์) เรียกว่า "หลักสูตรสำหรับอาจารย์ชั้นประถมศึกษา"¹ ประกอบด้วยวิชาสามัญและวิชาครู คือ

1. วิชาหนังสือ สูงเสมอประโยค 2 แคในวิธีอ่าน
(ก) จะต้องเล่าใจความของเรื่องทีอ่าน
(ข) จะต้องอ่านให้กั้งและซักเจนชั้นที่มีนักเรียน 50 คนไคยินถนัค
2. วิชาเลข สูงเสมอประโยค 2 แคในโจทยยาก ๆ จะใช้วิธีพิชคณิตกัวยกัไค

¹กระทรวงธรรมการ, "หลักสูตรโรงเรียนอาจารย์สำหรับอาจารย์ชั้นประถมศึกษา," วิทยาคารย 2, 4 (สิงหาคม 2445) : 115 - 116.

พีชคณิต	บวก ลบ คูณ หาร กับ อีควेशनอย่างง่าย ทำโจทย์ ง่าย
ยุคลิด	เล่ม 1 ถึง บท 26 กับทำโจทย์ง่าย
3. มาตรฐาน	อย่างน้อย 2
4. ภาษา	อย่างน้อย 2
5. ชรรถนวิทยา	อย่างน้อย 2
6. วิทยา	
ภูมิศาสตร์	(ก) ประเทศสยามโดยละเอียด (ข) ประเทศสำคัญทั่วโลกโดยสังเขป
วาทเขียน	(ก) แปรคคิ กอล ยีออเมตรี (Plactical Geometry) (ข) วาครูปในกระตาคนค้ำอย่างใช้ในการสอนทั่วไป ให้ใค้ค้และรวกเร็ว
วาทวิเคราะห	(ก) ลักษณะคคิเทียบ (ข) ประโยคละเทอม (ข) จำแนกพวก (ค) ชนิดของประโยค (ค) บทและกฎสำหรับบท (ข) แฟลลาซี
วิชาครู	(ก) นิธิหลักสูตรประโยค 1 ทั้งเล่ม (ข) มาตรฐานและการจำแนกชั้น (ข) ค้องฝึกหัดสอนให้ครบกำหนดเวลาในระหว่าง ที่อยู่ใ้โรงเรียนอาจารย
กายกรรม	ให้สอนใ้ค้ตามค้ำวาทกายกรรม

คัมหลักสูตรฉบับแรกของการฝึกหัดครูนี้ จักเป็นหลักสูตรระดับครูประถม กำหนด
เวลาเรียน 2 ปี การจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามแบบฉบับของประเทศอังกฤษ เพราะ

ผู้บริหารในการจัดการฝึกหัดครูในระยะเริ่มแรกนี้เป็นชาวอังกฤษ ทั้งนี้ รูปแบบในการบริหารและหลักสูตรจึงคงยึดของอังกฤษเป็นหลักไว้ก่อน

การฝึกหัดครูตั้งแต่แรกเริ่มมาจนถึง พ.ศ. 2445 นั้น สอนแค่เพียงหลักสูตรครูประถมเท่านั้น ยังไม่มีการสอนหลักสูตรมัธยม เนื่องจากกรมศึกษาธิการยังเกรงว่า จะมีนักเรียนเรียนน้อย อาจทำให้เกิดการสิ้นเปลืองทั้งค่านักำลังคนและกำลังทรัพย์ ในลักษณะที่ว่าไก่ไม่คุ้มเสีย

อย่างไรก็ดี ใน พ.ศ. 2446 กรมศึกษาธิการยังมองเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องขยายการฝึกหัดครูให้มีวุฒิสูงขึ้น โดยได้เปิดสอนวิชาครูมัธยมขึ้นเป็นครั้งแรกที่โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์ รับนักเรียนที่สอบไล่ได้ประกาศนียบัตรอาจารย์ประถมแล้ว และสมัครจะเข้าเรียนคือ และนักเรียนที่สอบไล่ได้ชั้นมัธยมศึกษา¹ โดยให้เข้าฝึกหัดอยู่ในโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์ เพื่อจะได้ออกไปเป็นครูสอนชั้นมัธยมศึกษา กำหนดให้เรียนอย่างช้าไม่เกิน 2 ปี ต้องสอบไล่ให้ได้ ถ้าสอบไล่ไม่ได้ต้องออกจากโรงเรียน²

การขยายวุฒิครูให้สูงขึ้นนี้ นับเป็นความก้าวหน้าของการฝึกหัดครูอีกขั้นหนึ่ง เพื่อผลิตครูที่มีความรู้ ความสามารถให้ทันต่อความก้าวหน้าทางค่านวิชาและการขยายตัวของการศึกษาต่อไปเรื่อย ๆ

อนึ่ง การเรียนการสอนวิชาครูมัธยมนี้ มิได้มีการเรียนการสอนเฉพาะในสถานศึกษาดังกล่าวเท่านั้น กรมศึกษาธิการยังได้เปิดโอกาสให้ครูที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียนในสถาบันที่พอมีเวลาว่างได้ชวนช่วยเล่าเรียนนอกเวลาทำงานด้วยตนเอง เช่น พัง

¹กรมศึกษาธิการ, "การขยายหลักสูตรโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์," รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2451) : 29.

²กรมศึกษาธิการ, "กฎสำหรับโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ว่าด้วยนักเรียน," วิทยาราย 3, 4 (พ.ศ. 2446) : 82 - 87.

เพาะปลูกหรือวิชาค้าขาย

5. หมวดศิลปะ เรียนวาดเขียน การฝีมือ
6. หมวดจรรยา เรียนเรื่องความประพฤติ และกิริยามารยาท
7. หมวดการทหาร เรียน การเข้าแถว การโลกโฉมโนเจตยาน วิชา
ลูกเสือ
8. หมวดวิชาครู เรียน วิธีจัดโรงเรียน วิธีสอนและปกครองโรงเรียนและ
การฝึกหัดสอน
9. หมวดวิชาเลือก ให้เลือกสอนเพียงข้อเดียวจากจำนวน 2 ข้อ หรือสอน
ทั้ง 2 ข้อก็ได้
 - ก. ภาษาอังกฤษ มีการอ่าน แคงและไวยากรณ์
 - ข. พิชคณิตกับยิวอเมตรี

ผู้ที่ไ้ประกาศนียบัตรมัธยมสามัญแล้ว หรือผู้ที่สามารถสอนนักเรียนในวิชาสามัญ
ไ้ทั้งหมด และสอนในโรงเรียนที่เชื่อถือไ้ไม่น้อยกว่า 1 ปี จะไ้รับการยกเว้นการ
สอบในหมวดวิชาอื่น ๆ ให้สอบเฉพาะหมวดวิชาครูเท่านั้น เมื่อสอบไ้ครบหมวดวิชาแล้ว
จะไ้รับประกาศนียบัตร เป็นครูพิเศษมูลไ้

สำหรับผู้ที่หญิง ในหมวดวิชาอื่น ๆ ยกเว้นหมวดวิชาครู ใช้หลักสูตรมัธยมสามัญ
สำหรับสตรีแทนผู้ที่สอบไ้ชั้นมัธยมสามัญสำหรับสตรีแล้ว หรือเป็นผู้ที่สามารถสอนวิชาสามัญ
ในชั้นประถมสำหรับสตรีไ้ และสอนในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงเป็นที่เชื่อถือไ้ไม่น้อยกว่า
1 ปีมาแล้ว ให้สอบเฉพาะหมวดวิชาครูหมวดเดียว ถ้าสอบไ้ก็ไ้รับประกาศนียบัตร
เป็นครูพิเศษมูลไ้เช่นกัน

หลักสูตรประโยคครูประถม สำหรับครูชายมีวิชาที่ไ้เรียน 8 หมวด คือ

1. หมวดหนังสือและภาษา ภาษาไทยเรียนหลักวิชาหนังสือ หักอ่าน หักเขียน
หลักของถ้อยคำ หลักของภาษา หักแคง หักพูด ภาษาอังกฤษ เรียนการ
เขียนอ่าน การแคงและการแปล
2. หมวดความรู้โลก เรียนภูมิศาสตร์ พงศาวดาร
3. หมวดการศึกษาคำนวณ มีเลข การคำนวณเนื้อที่ และพิชคณิต
4. หมวดวิทยา มีฟิสิกส์ ออกราฟี สรีรศาสตร์และสุขวิทยา แปรกคิกอลฟิสิกส์

วิชาเพาะปลูก หรือวิชาการค้าขาย

5. หมวกศิลป์ มีการเขียนรูป การเขียนลาย การฝีมือ
6. หมวกจรรยา มีเรื่องความประพฤติ กิริยามารยาท ศาสนา
7. หมวกการทหาร มีเรียนการเข้าแถว การโลกโยนโจนทยาน และหลักวิชา วิชาลูกเสือ
8. วิชาครู เรียนหลักการศึกษา วิธีจัดโรงเรียน วิธีสอนและปกครองโรงเรียน วิธีฝึกหัดความคิดให้ชอบด้วยเหตุผล วิธีศึกษาแปลงนิสัย การฝึกหัดสอน

สำหรับครูหญิง ในหมวดวิชาอื่น ๆ นอกจากวิชาครูให้ใช้หลักสูตรมัธยมพิเศษหญิงแทน และบุคคลต่อไปนี้ทั้งหญิงและชายจะได้รับการยกเว้นการสอบวิชาหมวดอื่น ๆ ให้สอบเฉพาะหมวดวิชาครู เมื่อสอบได้โดยสมบูรณ์แล้ว จะได้รับประกาศนียบัตรครูประถม แต่ให้เป็นครูพิเศษประถมใช้อักษรย่อ พ.ป.ท้ายชื่อ ยกเว้นผู้ที่ได้ ป.อยู่แล้วก็จะใช้อักษรย่อ ป.ป. (ประกาศนียบัตรครูประถม) บุคคลทั้งกล่าว ใ้แก่

1. ผู้ที่ได้ประกาศนียบัตรครูมูลแล้ว และสอบไล่ได้วิชาต่อไปนี้ 2 วิชา คือ การทหารชั้นนายกอง ยิมนาสติก วาดเขียนชั้นสูง วิชาเพาะปลูก วิชาค้าขาย ภูมิศาสตร์ พงศาวดารสยามกับพงศาวดารโลก สังคิต และการฝีมือ
2. ผู้ที่ได้ประกาศนียบัตรมัธยมพิเศษแล้ว
3. ผู้ที่มีความสามารถสอนภาษาอังกฤษในชั้นมัธยมได้ หรือผู้ที่มีความสามารถสอนวิชาต่าง ๆ ได้จนถึงชั้นมัธยมหญิง และเ้าสอนอยู่ในโรงเรียนที่เชื่อถือได้มาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี

หลักสูตรประโยคครูมัธยม

วิชาที่ใช้สอนในโรงเรียนมัธยมนับว่าเป็นวิชาชั้นสูงขึ้น ฉะนั้น การที่ครูมัธยมจะสอนทุกวิชาในชั้นของตัวให้ได้รับความสำเร็จที่ค้เหมือนสอนในชั้นมูลหรือชั้นประถมนั้น เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ทั้งนี้ การสอนในโรงเรียนมัธยมจึงต้องการครูประจำวิชามากกว่าครูประจำชั้น คือถ้าครูคนไหนเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในวิชาใด ก็ให้สอนวิชานั้นตลอดทุก ๆ ชั้น หลักสูตรครูมัธยมจึงได้กำหนดรายวิชาไว้หลายอย่าง เพื่อให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัด แต่ต้องเลือกเรียนให้ครบ 4 วิชา วิชาภาษาอังกฤษ หรือภาษา

ฝรั่งเศส วิชาเดียวเทียบเท่ากับวิชาอื่น 2 วิชา คือ ถ้าเลือกเรียน 2 วิชานี้ก็ไม่ต้องเลือกเรียนวิชาอื่นอีก หรือถ้าเลือกเรียนภาษาเดียว ก็ต้องเลือกเรียนวิชาอื่นอีก 2 วิชา

นอกจากนี้ยังมีวิชาบังคับอีก 3 วิชา คือ จรรยา ภาษาไทย กับวิชาครูซึ่งเทียบเท่ากับหลักสูตรครูประถม เมื่อรวมทั้งวิชาเลือกและวิชาบังคับจึงนับว่าครบตามความต้องการของหลักสูตรมัธยม แต่ถ้าผู้ใดสอบไล่ได้มัธยมสูงหรือเทียบเท่า ก็จะได้รับยกเว้นไม่ต้องสอบวิชาเลือก ให้สอบเฉพาะวิชาครูอย่างเดียว และถ้าหากผู้ใดได้ประกาศนียบัตรครูประถมแล้ว ก็จะได้รับยกเว้นไม่ต้องสอบวิชาบังคับทั้ง 3 วิชา ให้สอบแค่วิชาเลือกเท่านั้น

วิชาเลือก มีดังนี้ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส เคมีสกรี มอทานี ฟิสิกส์ เมแกนิกส์ ภูมิวิทยา ปราณวิทยา ปอลิติกส์ อีคอนอมี่ วิชาเพาะปลูก วิชาค้าขาย พีชคณิต ชั้นเบื้องต้น เพลนยีออเมตรี ตรีโกณอเมตรี พงศาวดารสยาม สังคีต การทหาร ยิมนาสติกส์และวาคเซียน

หลักสูตรครูมูล และครูประถมนั้น กำหนดไว้ทั้งชายและหญิง ทั้ง ๆ ที่โรงเรียนฝึกหัดครูหญิงยังไม่ได้ตั้งขึ้น ทั้งนี้เพราะหลักสูตรนี้ใช้ร่วมกันทั้งนักเรียนในโรงเรียนฝึกหัดครูและบุคคลที่ต้องการสอบเพื่อเอาประกาศนียบัตรทางครูด้วย อนึ่ง หลักสูตรสามัญของชายและหญิงสมัยนั้นไม่เท่ากัน ฉะนั้นครูหญิงและชายที่สอบได้ประกาศนียบัตรครูมูลหรือครูประถมเหมือนกัน จึงมีความรู้สามัญไม่เท่ากัน นอกจากวิชาครูเท่านั้น

หลักสูตรประโยคครูมูล ครูประถมและครูมัธยม พ.ศ. 2454 นี้ ได้ใช้เป็นหลักในการฝึกหัดครูคือ ๆ มา และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมให้สูงขึ้นตามความเจริญทางด้านวิชาการและให้สอดคล้องกับหลักสูตรสามัญศึกษาในเวลาต่อมา เช่น ขยายหลักสูตรภาษาอังกฤษมัธยมขึ้นเป็นเทียบชั้น 5 ของหลักสูตรสโมสรของสามัคยาจารย์สมาคม¹

¹กระทรวงธรรมการ, "การแก้หลักสูตรประโยคครูมัธยม," รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2455) : 26.

เพิ่มวิชาปฏิบัติสู่เข้าในวิชาเลือกของครูประถมและมัธยม¹ และกำหนดให้นักเรียนอาจารย์มัธยมที่เจ็ดมัธยมสามัญ (มัธยมปีที่ 8) บริบูรณ์ เรียนวิชาครูในระดับหลักสูตรครูประถมกับเรียนวิชาเลือกในหลักสูตรประโยคครูมัธยมอีก 2 วิชา ซึ่งจะต้องไม่ซ้ำกับวิชาในประโยคมัธยมสามัญ² เป็นต้น

ใน พ.ศ. 2468 กระทรวงธรรมการ ได้ปรับปรุงหลักสูตรครูมูลชั้นใหม่ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับกาลสมัยและตอบสนองความต้องการของประเทศชาติ หลักสูตรที่ปรับปรุงใหม่นี้เรียกว่า "หลักสูตรประโยคครูมูล พ.ศ. 2468"³ มีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

1. หมวดจรรยา เรียนความประพฤติและกิริยามารยาท
2. หมวดหนังสือและภาษา มี ภาษาไทย การอ่าน การเขียน การแต่ง
โวยากรณ์
3. หมวดคำนวณ มี เลข เมนสุเรชั่น
4. หมวดภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ มี ภูมิศาสตร์ ประเทศสยามไทย
ละเอียด ภูมิศาสตร์โลกไทยสังเขป ภูมิศาสตร์ ฟิสิกส์ ประวัติย่อของชาติไทย และระเบียบ
การปกครองบ้านเมืองไทยในปัจจุบันอย่างสังเขป
5. สรีระศาสตร์และสุขวิทยา
6. วาดเขียน มีวาดเส้น วาดหุ่น ผูกลาย
7. วิชาลูกเสือ

¹กระทรวงธรรมการ, "ประกาศเรื่องเพิ่มเติมหลักสูตรประโยคครูประถมและครูมัธยมบางข้อ," วิทยากร 13, 12 (พ.ศ.2456) : 47.

²กองจกหมายเทศุแห่งชาติ, เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.2/102 เรื่องแก้ไขเพิ่มเติมหลักสูตรประโยคครูมัธยม, พ.ศ. 2457.

³กระทรวงธรรมการ, หลักสูตรประโยคครูมูล พ.ศ. 2468 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2469), หน้า 11 - 18.

8. หมวดวิชาครู มีวิธีจัดการโรงเรียน วิธีสอนและปกครองโรงเรียน การฝึกหัดสอน หลักการสอนวิชาเพาะปลูก

9. หมวดวิชาศีลธรรม มีศีลธรรม 1 ศีลธรรม 2 ศีลธรรม 3

10. พระราชบัญญัติและกฎข้อบังคับ

ตามหลักสูตรประโยคครูมูลที่ปรับปรุงใหม่นี้ ได้เพิ่มเติมเนื้อหาวิชาจากหลักสูตรเดิมหลายอย่าง เช่น ในหมวดวิชาครู ได้เพิ่มวิชาหลักการสอน วิชาเพาะปลูกขึ้นอีกวิชาหนึ่ง เพิ่มหมวดวิชาใหม่ขึ้นมาอีก 2 หมวดวิชา คือ หมวดวิชาศีลธรรม และหมวดวิชาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติและกฎข้อบังคับ เป็นต้น จากการปรับปรุงหลักสูตรประโยคครูมูลในครั้งนี้ จะเห็นว่า ได้เพิ่มเนื้อหาวิชาทางด้านศีลธรรมเข้ามาเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพื่อให้มีความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 ที่มีนโยบายมุ่งเน้นด้านวิชาสามัญ โดยเฉพาะวิชาเพาะปลูก ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนไทย โดยให้เรียนถึงร้อยละ 90 เศษ เพื่อให้ผู้ที่สำเร็จแล้วสามารถประกอบอาชีพทางด้านนี้ได้ตามสมควร จะได้นำไปมุ่งเข้าทำงานราชการเพียงด้านเดียว

ใน พ.ศ. 2471 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรประโยคครูประถมสามัญอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากหลักสูตรประโยคประถมสามัญที่ใช้อยู่ได้ใช้ติดต่อกันมาเป็นเวลานานแล้ว จึงสมควรปรับปรุงแก้ไขไปคามกาลสมัยและเพื่อให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของสามัญศึกษา แผนกมัธยมซึ่งกำลังแพร่หลายอยู่ในเวลานั้น ดังนั้น กระทรวงธรรมการจึงได้ออกหลักสูตรใหม่สำหรับใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2472 ขึ้นมาอีกฉบับหนึ่ง เรียกว่า "หลักสูตรประโยคครูประถมสามัญ พ.ศ. 2471"¹ ซึ่งมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

¹กระทรวงธรรมการ, หลักสูตรประโยคครูประถมและการเลื่อนวิทยฐานะครู (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรศรีสมิต, 2472), หน้า 1 - 3.

1. ภาษาไทย
2. ภาษาคำประเทศ
3. ประวัติศาสตร์กับภูมิศาสตร์
4. คำนวณ
5. วิทยาศาสตร์
6. วาดเขียน
7. วิชาครู มี หลักการศึกษา วิธีจัดโรงเรียน วิธีสอนและการปกครอง

เรียนเท่ากับหลักสูตรมัธยม
ตอนปลายแผนกกลาง

โรงเรียน อภัยคุณวิทยา .การฝึกหัดสอน

8. พลศึกษา ซึ่งเรียนเช่นเดียวกับหลักสูตรมัธยมปลาย
9. จรรยา มีเรียนพุทธประวัติ ชรามวิภาค และเรียงความแก่กระทู้ธรรม ซึ่งเป็นความรู้เทียบเท่าหลักสูตรนักธรรมตรี

การพัฒนาหลักสูตรฝึกหัดครู นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ยังมีการพัฒนาหลักสูตรในการผลิตครูในสาขาวิชาเฉพาะอย่าง เริ่มมี "หลักสูตรครูกสิกรรมชั้นประถม"¹ เมื่อ พ.ศ. 2459 มีสาระสำคัญ พอสรุปได้ดังนี้ (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก)

- ก. วิชาสามัญ มีเรียน ภาษาไทย ภูมิศาสตร์ พงศาวดาร คำนวณ
- ข. วิชาวิทยาศาสตร์ มีเรียน พฤษศาสตร์ และเคมีวิทยา
- ค. วิชาเกษตรกรรม มีเรียน เรื่อง ดิน ปุ๋ย พรรณไม้ วิธีป้องกันและรักษาโรคของต้นไม้ วิธีคัดเลือกเมล็ดทำพันธุ์ เครื่องมือและการใช้ และฝึกหัดฝีมือการทำกสิกรรม
- ง. วิชาหัตถกรรม เรียน ช่างไม้ จักสาน เป็นต้น

ความเนื้อหาสาระสำคัญของหลักสูตรนี้ จะเห็นว่าเป็นหลักสูตรที่เน้นการเรียนวิชาเกษตรกรรม เพื่อจบออกไปเป็นครูสอนการเกษตรต่อไป และในระยะเวลาใกล้เคียงกันนี้ก็มิมีประกาศเรื่องหลักสูตรการฝึกหัดครูวาดเขียน หลักสูตรการฝึกหัดครูจักสาน และหลักสูตรครูพลศึกษาขึ้นมาด้วย

¹ กองจดหมายเทศุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 6 4/26 เรื่องฝึกจัดโรงเรียนกสิกรรม 3 มิถุนายน - 20 พฤศจิกายน 2459.

อนึ่ง สำหรับหลักสูตรการฝึกหัดครูสงฆ์นั้น เนื่องจากเป็นการฝึกอบรมในระยะสั้น ในระดับฝึกหัดครูมูลเท่านั้น เพื่อจะไต่ออกไปเป็นครูสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ ที่ขาดแคลนครู ไร้เห็นเวลา ดังนั้น จึงไม่มีการกำหนดหลักสูตรการฝึกหัดครูสงฆ์ขึ้นมาใช้โดยเฉพาะ

จะเห็นว่า นับแต่มีหลักสูตรการฝึกหัดครูขึ้นมาพร้อมกับการตั้งสถาบันฝึกหัดครู เมื่อ พ.ศ. 2435 จนถึง พ.ศ. 2475 นั้น ได้มีการปรับปรุงแก้ไขตลอดมา จะเห็นได้จากหลักสูตร การฝึกหัดครูฉบับแรก ซึ่งเป็นหลักสูตรครูประถมที่ยึดหลักในการจัดการเรียนการสอนตามแบบ ของประเทศอังกฤษ เนื่องจากอาจารย์ใหญ่คนแรกของโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เป็นชาว อังกฤษ หลักสูตรฉบับนี้ก็ใช้ยึดถือกันมานับสิบปี เมื่อวิชาการมีความเจริญขึ้น การศึกษา ของประเทศก็ไต่ขยายกว้างออกไป ระดับการศึกษาก็ได้รับการขยายให้สูงขึ้น จึงมีความ จำเป็นที่จะต้องพัฒนาหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเหล่านี้ด้วย

ใน พ.ศ. 2454 กรมศึกษาธิการได้ปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครูประถมให้เนื้อหาวิชา มีความเหมาะสม มีรายละเอียดชัดเจนขึ้น และมีเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และได้ เพิ่มหลักสูตรการฝึกหัดครูขึ้นมาอีก 2 ฉบับ คือ หลักสูตรฝึกหัดครูมูล และฝึกหัดครูมัธยม ขึ้นอีกด้วย และหลักสูตรเหล่านี้ ได้เป็นต้นแบบให้หลักสูตรการฝึกหัดครูต่อมาอีกหลายสิบปี

การพัฒนาหลักสูตรในระยะต่อมาที่สำคัญ คือ ใน พ.ศ. 2459 กรมศึกษาธิการ ได้กำหนดหลักสูตรขึ้นอีกฉบับหนึ่ง คือ หลักสูตรครูประถมกสิกรรม ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ใช้ ในการผลิตครูสาขาวิชากสิกรรมโดยเฉพาะ และใน พ.ศ. 2468 หลักสูตรครูมูลได้รับการ ปรับปรุงขึ้นใหม่ โดยได้เพิ่มเนื้อหาวิชากสิกรรมเข้ามาเป็นส่วนใหญ่ จากการที่มีหลักสูตร เกิดขึ้นมาใหม่ ใน พ.ศ. 2459 และการปรับปรุงหลักสูตรครูมูล พ.ศ. 2468 ล้วนเป็น การพัฒนาหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับอาชีพพื้นฐานของประชาชนส่วนใหญ่ และนโยบาย การจัดการศึกษาของประเทศในช่วงระยะเวลานั้น ๆ ทั้งสิ้น เช่น โครงการศึกษา พ.ศ. 2456 และฉบับแก้ไข พ.ศ. 2458 ที่มีนโยบายมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้ทางด้านการ ทำมาหาเลี้ยงชีพตามอัธยาศัยของคน นอกจากการรับราชการ และโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 ที่มีนโยบายมุ่งเน้นด้านวิชาวิสามัญ โดยเฉพาะวิชาเพาะปลูก ซึ่งเป็นอาชีพหลักของ คนไทย เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพทางค่านี้อาศัยความสมควร

พัฒนาการของวิชาชีพครูนั้น ได้ดำเนินไปตามความเจริญของการศึกษาและ วิชาการ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองอย่างแท้จริง และจะดำเนิน ก่อไปเช่นนี้อย่างไม่หยุดยั้ง ทราบเท่าที่ยังมีสถาบันฝึกหัดครูอยู่.

การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาชีพครู พ.ศ. 2435-2475

วิชาชีพครู นอกจากจะจัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนในสถาบันฝึกหัดครูตั้งแล้ว ยังมี การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาชีพครูแก่ครู ให้มีความรู้สูงขึ้น เพื่อปฏิบัติหน้าที่ ใค้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั่วยวิธีการอื่นอีก เช่น การอบรมและสอบวิชาครูประเภท ก่าง ๆ การคัดเลือกครูศึกษาที่ภายในประเทศ และการคัดเลือกครูส่งไปศึกษาที่ต่าง ประเทศ ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไป

การอบรมและสอบวิชาครูประเภท ก่าง ๆ

การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาชีพครู โดยวิธีการอบรมและสอบวิชาครูประเภท ก่าง ๆ ได้เริ่มทำอย่างเป็นทางการ หลังจากได้ตั้งสภามัคยาจารย์สมาคมขึ้นแล้ว ได้มีการ เปิดอบรมครูเป็นครั้งแรกที่สภามัคยาจารย์สมาคม เมื่อ พ.ศ. 2438 และได้ขยายกว้าง ออกไปสู่สมณฑลต่าง ๆ เกือบทุกสมณฑลทั่วราชอาณาจักร การอบรมดังกล่าวนี้ก็เพื่อเตรียม ทั้วสอบเลื่อนวิทยฐานะของครู ตามเวลาและระเบียบการที่กรมศึกษาธิการเป็นผู้กำหนด กรมศึกษาธิการได้กำหนดระเบียบการสอบเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2450¹ ในระยะแรกนั้น การอบรมและการสอบวิชาครูมีเฉพาะวิชาครูมัธยมเท่านั้น เพราะวิชาครูมัธยม ยัง ไม่สามารถจะทำการเปิดสอนในโรงเรียนฝึกหัดครูได้ เนื่องจากมีวิชาหลายวิชา ต้องใช้ ครูสอนหลายคน และเกรงว่าจะมีคนมาเรียนน้อย ทำให้ไม่คุ้มกับการลงทุน จึงเป็นเพียง กำหนดวิชาในหลักสูตรไว้ แล้วเปิดโอกาสให้ครูที่ผ่านการอบรมสมัครสอบเพื่อเลื่อนวิทยฐานะ ของคนได้ โดยกรมศึกษาธิการได้กำหนดเกณฑ์ความรู้ของผู้สมัครสอบไว้ว่า "จะต้องมี ความรู้ ทั้งสำหรับความรู้ส่วนทั้ว และใช้ความรู้ันั้น ๆ สอนนักเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษา ได้ทั้ว"² วิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร มี 2 ชุค คือ

ชุคที่ 1 มีวิชา ภาษาอังกฤษ กับ ธรรมะ

ชุคที่ 2 มี 5 วิชา ได้แก่ วิชาพิสิโยกราฟี ภูมิศาสตร์ พงศาวดาร ไปถึงกลลือคณอมิ คำนวณวิธี และวากเขียน(ชุคที่สองนี้ต้องสอบวิชาธรรมะอีกวิชาหนึ่งทั้ว)³

วิชาธรรมะ เป็นวิชาประกอบของทุกชุค กำหนดให้เรียนนวโกวาทและคิทธิปฏิบัติ ครูคนใดสอบได้ชุคที่ 1 หรือชุคที่ 2 ทั้วทั้ววิชาธรรมะ ถือว่าสอบได้วิชาครูพิเศษ มัธยม(พ.ม.)

¹⁻²⁻³กรมศึกษาธิการ, "ประกาศเรื่องหลักสูตรครูมัธยม ร.ศ. 126,"

นอกจากนั้น กรมศึกษาธิการยังกำหนดระเบียบเพื่อที่จะรับประกาศนียบัตรครู
มัธยม¹ ไว้ด้วย ดังนี้

1. ต้องสอบไล่ได้วิชาครูชั้นประถมเสียก่อน
2. ต้องใ้หนังสือสำคัญรับรองความรู้สำหรับผู้ที่สอบใ้คนั้น
3. ต้องสอนใ้ครูและสอบสวนไล่เสียงคว้ปากในส่วที่จ้สอบสอนผู้อื่น เพื่อ

เป็นการสอบไล่จนพอแก่ความประสงค์ของกรมศึกษาธิการ

มีข้อนำสังเกตุเกี่ยวกับวิชาชุกครุมัธยมอยู่อย่างหนึ่งคือ ตามหลักสูตรนี้ไม่มีวิชา
ภาษาไทย และวิชาครู เพราะกระทรวงธรรมการถือว่ หลักสูตรทั้งสองวิชานี้ของวิชา
ชุกครุมัธยม เทียบเท่กับครูประถม ซึ่งครูที่จ้สอบวิชาชุกครุมัธยม ไ้เรียนมาแล้วจึง
ไม่ใ้กำหนดใ้เรียนอีก

ส่วการศึกษาวิชาชุกครุมูลและครูประถม เพิ่งจะมีการสอบในระยะหลัง เมื่อ
กรมราชบัณฑิตใ้ประกาศใ้หลักสูตรวิสามันุศึกษา พ.ศ. 2454 ว่าคว้หลักสูตรครุมูล
ครูประถมและครูมัธยม (ดูรายละเอียดเรื่องน้ในภาคผนวก) ในสมัยนั้นกระทรวง
ธรรมการยังไม่ใ้วางระเบียบการเลื่อนวิทยฐานะครูแยกไว้โดยเฉพาะ แต่ใ้กำหนด
รวมไว้ในหลักสูตรวิสามันุศึกษา พ.ศ. 2454 ดังนี้

การสอบวิชาชุกครุมูล ครูที่ไม่มีวุฒิต่างครุมีโอกาสเลื่อนขึ้นเป็นครูประกาศนียบัตร
พิเศษมูล (พ.) ไ้ ต้องสอบวิชาหมวก่าง ๆ ตามหลักสูตรครุมูลไ้ ส่วผูที่ไ้
ประกาศนียบัตรมัธยมสามันุแล้ว (สำหรับผูที่จ้สอบไ้มัธยมสามันุสร้แล้ว) หรือผูที่สามารถ
สอนนักเรียนไ้ตลอดวิชาชั้นประถมสามันุ และไ้สอนในโรงเรียนที่เชื่อถือไ้ ไม่ต่ำกว่า
ปีหนึ่ง ทั้งสองพวกนี้ไ้รับยกเว้นไม่จ้สอบ หมวกวิชาอื่น ๆ ไ้สอบแต่หมวกวิชาครู
หมวกเดียว ถ้าสอบไ้ก็ใ้ประกาศนียบัตรครุพิเศษมูลไ้

¹ เรื่องเดียวกัน.

² กรมราชบัณฑิต, กระทรวงธรรมการ หลักสูตรวิสามันุศึกษา พ.ศ. 2454,

การสอบวิชาชุดครูประถม ครูที่ไม่มีวุฒิทางครูมีโอกาสเลื่อนขึ้นเป็นครู
ประกาศนียบัตรพิเศษประถมพิเศษได้ ต้องสอบวิชาพวกต่าง ๆ ตามหลักสูตรครูประถม
ส่วนบุคคลต่อไปนี้ทั้งชายและหญิงได้รับยกเว้นไม่ต้องสอบวิชาพวกอื่น ๆ ให้สอบวิชาครู
หมวดเดียว เมื่อได้บริบูรณ์แล้ว ก็ให้ประกาศนียบัตรครูพิเศษประถมได้ คือ

1. ผู้ที่ได้รับประกาศนียบัตรครูมูลแล้ว และสอบไล่ได้ในวิชาต่อไปนี้สองวิชา
เทียบได้ไม่ต่ำกว่าหลักสูตรของสามัคยาจารย์สมาคม คือ การทหารชั้นนายกอง ยิมนาสติก
วาทเขียนชั้นสูง วิชาเพาะปลูก วิชาค้าขาย ภูมิศาสตร์ พงศาวดารสยาม กับสังเขป
พงศาวดารโลก สังคีตและการฝีมือ

2. ผู้ที่ได้ประกาศนียบัตรมัธยมพิเศษแล้ว

3. ผู้ที่มีความสามารถสอนภาษาอังกฤษประโยคมัธยมได้ หรือผู้ที่มีความ
สามารถสอนวิชาใดคลอกถึงประโยคมัธยมหญิง และได้สอนอยู่ในโรงเรียนที่เชื่อถือได้
ไม่ต่ำกว่าปีหนึ่ง

4. ผู้ที่เป็นครูใหญ่ในโรงเรียนประถมอย่างกลาง มีนักเรียนไม่น้อยกว่า
100 คน และได้แสดงความสามารถว่าทำการนั้นได้¹

การสอบวิชาชุดครูมัธยม มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมหลายอย่าง โดยกำหนด
ว่า ต้องสอบวิชาเลือก ซึ่งมีทั้งหมด 20 วิชา ให้ได้ 4 วิชา และต้องสอบวิชาบังคับอีก
3 วิชา ได้แก่ จรรยา ภาษาไทย กับวิชาครูเทียบเท่าหลักสูตรครูประถม จึงจะนับว่าได้
ครบตามหลักสูตรครูมัธยม แต่ถ้าผู้ใดสอบไล่ได้มัธยมสูงหรือเทียบเท่ามัธยมสูงแล้ว ไม่
ต้องสอบวิชาเลือก ให้สอบแค่วิชาครู ซึ่งเป็นวิชาบังคับแต่อย่างเดียว และถ้าผู้ใดได้
ประกาศนียบัตรครูประถมไว้แล้ว ถึงคราววิชาบังคับทั้งสามอย่าง ให้คงสอบแค่วิชาสำหรับ
เลือกแต่อย่างเดียวนั้น²

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1 - 21.

² เรื่องเดียวกัน.

คามระเบียบที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า กระทรวงธรรมการได้เปิดโอกาสให้
ครูที่ไม่มีประกาศนียบัตรครู ไล่เลื่อนขึ้นเป็นครูประกาศนียบัตรได้อย่างกว้างขวาง กล่าว
คือ ครูที่ไม่มีวุฒิทางครูสามารถจะสอบเลื่อนวิทยฐานะ เป็นครูประกาศนียบัตรพิเศษมูล
ประถม และมีขมไขโดยไม่ต้องผ่านชั้นหนึ่งชั้นใดมาก่อน และไม่ต้องเสียค่าสมัครสอบ
มีสอบถึงปีละ 2 ครั้ง

การสอบเลื่อนวิทยฐานะครูได้ดำเนินการระเบียบนี้เรื่อยมา จนถึง พ.ศ.
2465 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เปลี่ยนแปลงระเบียบการสอบไล่วิชาชุกครุมัธยมและ
วิชาชุกครูประถมเสียใหม่ โดยให้เหตุผลว่า

ในชั้นต้นเมื่อเริ่มให้มีการสอนและการสอบ ไล่มีผู้สมัครเข้าสอบไล่เป็นผู้ที่ไล่เล่า
เรียนมีความรู้สมควรสอบไล่ จำนวนผู้สอบไล่ไล่จริงมากกว่าตก ครั้งต่อ ๆ มา
ปรากฏว่า ผู้สมัครเข้าสอบไล่โดยมากไม่ใครไล่เล่าเรียนมีความรู้สมควรเข้า
สอบไล่ ถึงคราวสอบเห็นเพื่อนกันเข้าสมัครสอบ ไล่สมัครสอบตาม ๆ กัน จำนวน
ผู้สอบไล่ไล่จริงน้อยที่สุด ความสถิติแห่งการสอบไล่เมื่อ พ.ศ. 2464 ปรากฏว่า มี
ผู้ลงชื่อสมัครสอบวิชาชุกครุมัธยม 452 คน เข้าสอบ 234 คน สอบไล่เพียง 3 คน
วิชาชุกครูประถม มีผู้ลงชื่อสมัครสอบ 732 คน เข้าสอบ 410 คนและสอบไล่ไล่
คนเกี่ยวเท่านั้น¹

ด้วยสาเหตุนี้ คามระเบียบใหม่ กระทรวงศึกษาธิการจึงทวคชั้น ไล่แต่ผู้ที่มี
ความรู้และตั้งใจจะสอบจริง ๆ และกำหนดให้มีการสอบปีละครั้งเกี่ยว ในเดือนสิงหาคม
ในกรุงเทพฯ สอบที่สามัคยาจารย์สโมสรสถาน หัวเมืองจะสอบที่ไล่แล้วแต่ณฑลกำหนด
วิชาไล่มีผู้ลงชื่อสมัครสอบไม่ถึง 5 คนจะงคสอบในปีนั้น ผู้สมัครสอบต้องเสียเงินค่าสมัคร
สอบวิชาชุกครุมัธยมวิชาละ 5 บาท วิชาชุกครูประถมวิชาละ 3 บาท แต่เฉพาะวิชา
ค่อไปนี้ผู้สมัครสอบไม่ต้องเสียเงินค่าสมัครสอบ คือ วิชาลูกเสือ การทหาร ยิมนาสติก
ญูญิตสู สังกศิก การฝีมือ และวิชาที่ไล่เรียนประจำในโรงเรียนที่เป็นหลักฐาน ซึ่งต้องเสีย

¹กระทรวงศึกษาธิการ, "ระเบียบการสอบไล่วิชาชุกครุมัธยมและวิชาชุกครู
ประถม พ.ศ. 2465," วิทยาคารย 22, 14 (พ.ศ. 2465) : 1049 - 1051.

ค่าเล่าเรียนอยู่ตามปกติแล้ว เช่น ภาษาอังกฤษ เป็นต้น เงินค่าสมัครสอบนี้จะคืนให้ แก่ผู้สอบได้คะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 33 ของคะแนนเต็ม และผู้ที่ขาดสอบโดยมีเหตุ จำเป็นจริง ๆ ซึ่งมีผู้ลงชื่อรับรองหรือเพราะการสอบวิชานั้นงก เนื่องจากไม่มีผู้เข้าสอบ ถึง 5 คน ส่วนผู้ที่สอบไล่ได้หนึ่งในวิชาใด (เฉพาะวิชาที่ต้องเสียเงินค่าสมัครสอบ) จะได้รับเงินที่เก็บได้จากผู้สมัครสอบทั้งหมดในวิชานั้น หลังจากหักจำนวนเงินที่จ่ายคืน เสรีแล้วเป็นรางวัล วิชาบางวิชา เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส วิชาลูกเสือ ยิมนาสติก ญูติศู สังกศิก การฝีมือ เหล่านี้จัดสอบเฉพาะในกรุงเทพฯ เท่านั้น ผู้ที่อยู่ หัวเมือง สมัครสอบวิชาเหล่านี้ต้องเข้ามาสอบในกรุงเทพฯ¹

ระเบียบการสอบที่เปลี่ยนแปลงใหม่นี้ เป็นการกวักชวนให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และมีความรู้จริง ๆ เท่านั้น เข้าสมัครสอบ เพราะต้องเสียเงินค่าสมัครสอบ หากสอบ ได้คะแนนต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดก็จะถูกริบเงินค่าสมัคร ส่วนผู้ที่มีความตั้งใจดี ก็จะมีเงิน รางวัลตอบแทนให้ ซึ่งในสมัยนั้นนับว่ามากพอสมควร และตั้งแต่นั้นมาจำนวนผู้สมัครสอบ ได้ลดจำนวนลงกว่าแต่ก่อน เช่น พ.ศ. 2467 มีผู้เข้าสอบวิชาชุกครุมัธยม 70 คน สอบได้ 2 คน วิชาชุกครุประถม 43 คน สอบได้ 11 คน² จะเห็นได้ว่ามีผลให้จำนวน ผู้สมัครสอบลดลง แต่ผลการสอบยังคงต่ำอยู่

ระเบียบการสอบวิชาชุกครุมัธยม และวิชาชุกครุประถม พ.ศ. 2465 ค่อมมา ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อปลีกย่อยบางอย่าง คือ ยกเลิกข้อกำหนดที่ว่า วิชาใดมีผู้ ลงชื่อสมัครไม่ถึง 5 คน จะงดสอบวิชานั้นในปีนั้น เป็นว่า แม้จะมีผู้สมัครสอบเพียง คนเดียวก็จะจัดสอบให้³ และได้เพิ่มวิชาชุกครุฟุตบอลเป็นวิชาชุกครุหนึ่งสำหรับครุประถมและ

¹ เรื่องเดียวกัน.

² กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการศึกษาฉบับที่ 17 พุทธศักราช 2467, หน้า 59.

³ กระทรวงศึกษาธิการ, "คำสั่งเรื่องแก้ไขระเบียบการสอบไล่วิชาชุกครุมัธยม และวิชาชุกครุประถม" วิทยากรย 23, 17 (พ.ศ.2466) : 1121 - 1122.

มัธยม¹ นอกจากนี้ยังมีการแก้ไขระเบียบการอย่างอื่น ๆ² เกี่ยวกับการฝึกหัดครู ซึ่งทำให้ระเบียบการสอบวิชาชุดครูต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ผลของการแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าว ทำให้การเลื่อนวิทยฐานะครูเปลี่ยนแปลงไป³ ดังนี้

ก. ครูไม่มีประกาศนียบัตรครู มีโอกาสเลื่อนขึ้นเป็นครูประกาศนียบัตรมูล ประถม และมัธยมได้ดังนี้

1. เลื่อนเป็นครูประกาศนียบัตรมูล ได้ 3 ทาง
 - 1.1 สอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่หก กับวิชาครูมูล
 - 1.2 สามารถสอนนักเรียนได้ตลอดวิชาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และต้องสอนอยู่ในโรงเรียนที่เชื่อถือได้ไม่ต่ำกว่าปีหนึ่ง กับได้วิชาครูมูล
 - 1.3 เป็นครูใหญ่โรงเรียนเล็ก ๆ มีนักเรียนไม่น้อยกว่า 50 คน แสดงความสามารถทำหน้าที่นั้นได้จริง กับได้วิชาครูมูล
2. เลื่อนเป็นครูประกาศนียบัตรประถม ได้ 4 ทาง
 - 2.1 สอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่หก (ถ้าเป็นหญิงต้องได้ภาษา อังกฤษด้วย) กับได้วิชาครูประถม

¹กระทรวงศึกษาธิการ, "ประกาศเรื่องเพิ่มวิชาชุดสำหรับครูประถมและมัธยม," วิทยากร 24, 19 (พ.ศ. 2467) : 1191 - 1192.

²คือ 1) ประกาศกระทรวงศึกษาธิการลงวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2465, เรื่องแก้ไขอัตราเงินเดือนนักเรียนครูมัธยมและนักเรียนมัธยมปีที่ 8 ที่สอบไล่ตก 2) ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2466 เรื่องเพิ่มเติมและแก้ไข ระเบียบการฝึกหัดครูและหลักสูตรครูมูล ประถม และมัธยม 3) ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2468 เพิ่มการสอบไล่ประโยคครูมูลและวิชาครูมูล

³"ครูขึ้นราคาตัวเองได้อย่างไร," วิทยากร 25, 19 (พ.ศ. 2468) : 1425 - 1433.

2.2 สามารถสอนภาษาอังกฤษชั้นมัธยมปีที่หกได้ หรือสามารถสอนไค้คลอกถึงมัธยมบริบูรณ์หญิง ต้องสอนอยู่ในโรงเรียนที่เชื่อถือได้ไม่ต่ำกว่าปีหนึ่งกับไค้วิชาครูประถม

2.3 เป็นครูใหญ่โรงเรียนมัธยมตอนต้น มีนักเรียนไม่น้อยกว่า 100 คน แสดงความสามารถทำหน้าที่นั้นไค้จริง และไว้ใจไค้จริงกับไค้วิชาครูประถม

2.4 สอบไล่ชั้นมัธยมปีที่แปดกตก คณะเนนเพื่อใช้กับไค้วิชาครูประถมหรือวิชาครูมัธยม

3. เลื่อนเป็นครูประกาศนียบัตรมัธยมไค้ทางหนึ่ง คือ สอบไล่ไค้ประโยคมัธยมบริบูรณ์ชาย กับไค้วิชาครูมัธยม

ข. ครูประกาศนียบัตรมูลสามัญ เลื่อนขึ้นเป็นครูประกาศนียบัตรประถมสามัญไค้ 5 ทางดังนี้

1. สอบวิชาครูประถมไค้ กับสอบวิชาชุกครูประถม ไค้ 2 อย่าง
2. ไค้ครูมูลสิกกรรม
3. ไค้ผู้สอนวากเขียนชั้นตรี
4. ไค้ผู้สอนวากเขียนเชิงวิชาเขียนแบบอย่าง
5. ไค้ผู้สอนพลศึกษาชั้นตรี

ค. ครูประกาศนียบัตรประถมสามัญ เลื่อนขึ้นเป็นครูประกาศนียบัตรมัธยมสามัญไค้ดังนี้

1. ครูประกาศนียบัตรประถมสามัญ เฉพาะที่ไค้จากโรงเรียนฝึกหัดครู เลื่อนเป็นครูประกาศนียบัตรมัธยมสามัญ ไค้หกทาง

1.1 สอบวิชาครูมัธยมไค้สี่อย่าง
1.2 สอบไล่ไค้เป็นเยี่ยมในหมวดภาษา (เฉพาะภาษาค้างประเทศ) หรือหมวดคำนวณวิธี หรือหมวดวิทยาศาสตร์อย่างไค้อย่างหนึ่ง ตามหลักสูตรประโยคมัธยมบริบูรณ์ชาย

1.3 สอบไล่ผู้สอนวากเขียนโทไค้

1.4 สอบไล่ผู้สอนวากเขียนเชิงวิชาเขียนแบบอย่างชั้นโทไค้

1.5 สอบไล่วุ่สอนพลศึกษาชั้นโทได้

1.6 สอบไล่วุ่ครูประถมกสิกรรมได้

2. ครูประกาศนียบัตรประถมสามัญที่ไ้ก้วยการ เป็นครูมูลสามัญ และสอบไล่วุ่สอนวาคเขียนชั้นตรีได้ เลื่อนเป็นครูประกาศนียบัตรมัธยมสามัญไ้ก้วยการสอบวิชาชุกครุมัธยมไ้ส้อย่าง แต่ไม่ใช้ชุกวาคเขียนกัวยอย่างหนึ่ง

3. ครูประกาศนียบัตรประถมสามัญที่ไ้ก้วยการ เป็นครูมูลสามัญและสอบไล่วุ่สอนพลศึกษาชั้นตรีได้ เลื่อนเป็นครูประกาศนียบัตรมัธยมสามัญไ้ก้วยการสอบวิชาชุกครุมัธยมไ้ส้อย่าง แต่ไม่ใช้ชุกการทหาร ชุกยิมนาสติกและชุกญูญิสสุ

4. ครูประกาศนียบัตรประถมสามัญที่ไ้ก้วยการสอบประโยคมัธยมบริบูรณัถก แคะแนนพอใช้ และไ้วิชาชุกครุมัธยมหรือประถม เลื่อนเป็นครูประกาศนียบัตรมัธยมสามัญไ้ก้วยการ สอบไล่วุ่วิชาชุกครุมัธยมส้อย่าง แต่ไม่ใช้ชุกภาษาอังกฤษ

5. ประกาศนียบัตรประถมสามัญที่ไ้ก้วยการ เป็นครูมูลสามัญ แ่สอบวิชาชุกครุมัธยมไ้ เลื่อนเป็นครูประกาศนียบัตรมัธยมสามัญไ้สองทาง

5.1 สอบวิชาชุกครุมัธยมไ้ส้อย่าง

5.2 สอบไล่วุ่เป็นอย่างเยี่ยมในหมวดภาษา (เฉพาะภาษาต่างประเทศ) หรือหมวดคำนวณวิธี หรือหมวดวิทยาศาสตร์อย่างไ้ก้อย่างหนึ่ง ความหลั้สุครประโยคมัธยมบริบูรณัชาย

6. ครูประกาศนียบัตรประถมสามัญที่ไ้ก้วยการ เป็นครูมูลกสิกรรมกับครูมูลสามัญ เลื่อนเป็นครูประกาศนียบัตรมัธยมสามัญ ไ้สองทาง

6.1 สอบวิชาชุกครุมัธยมไ้ส้อย่าง

6.2 สอบไล่วุ่เป็นอย่างเยี่ยมในหมวดภาษา (เฉพาะภาษาต่างประเทศ) หรือหมวดคำนวณวิธี หรือหมวดวิทยาศาสตร์ อย่างไ้ก้อย่างหนึ่งความหลั้สุครประโยคมัธยมบริบูรณัชาย

7. ครูประกาศนียบัตรประถมสามัญ ที่ไ้ก้วยการ เป็นครูมูลกสิกรรมกับสอบไล่วุ่วิชาชุกครุมัธยมไ้สองอย่าง เลื่อนเป็นครูประกาศนียบัตรมัธยมสามัญไ้สองทาง

7.1 สอบวิชาชุดक्रमมัธยมได้สี่อย่าง แต่ไม่ใช่ชุดเพาะปลูกและ
ชุดพฤกษศาสตร์

7.2 สอบไล่ได้เป็นอย่างดีเยี่ยมในหมวดภาษา (เฉพาะภาษาต่างประเทศ) หรือหมวดคำนวณวิธี หรือหมวดวิทยาศาสตร์ อย่างใดอย่างหนึ่ง ตามหลักสูตร
ประโยคมัธยมบริบูรณ์ชาย

ถึง พ.ศ. 2471 กระทรวงธรรมการได้ปรับปรุงระเบียบการสอบวิชาชุดครู
เสียใหม่ เพื่อให้เกิดความเหมาะสม เรียกว่า ระเบียบการเลื่อนวิทยฐานะครู พ.ศ.
2471 และให้ใช้ระเบียบการนี้ตั้งแต่วันที่ พ.ศ. 2472 เป็นต้นไป

ระเบียบการเลื่อนวิทยฐานะครู พ.ศ. 2471¹ กำหนดไว้ดังนี้

1. ครูทุกประเภทที่ไ้ทำการสอนมาแล้วในโรงเรียนรัฐบาลประจำตำบลหรือ
โรงเรียนราษฎร์เป็นเวลา 1 ปี ติดต่อกัน มีสิทธิ์สอบไล่

2. เมื่อสอบไล่ใช้อักษรย่อ ป.ป. หรือ ป.ม. สำหรับผู้ที่มิได้มีสังกัดเป็น
นักเรียนฝึกหัดครูมาแต่เดิมใช้ พ.ป. หรือ พ.ม.

3. การสอบไล่และคุณสมบัติเพื่อเลื่อนวิทยฐานะ มีดังนี้

ก. ชั้นครูประกาศนียบัตรประถม

1. สอบวิชาชุดครูตามหลักสูตรครูประกาศนียบัตรประถม

2. สอบวิชาเลือกไล่สามวิชา

ข. ชั้นครูประกาศนียบัตรมัธยม

1. สอบวิชาครูตามหลักสูตรครูประกาศนียบัตรมัธยมแห่งคณะ
อักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. สอบวิชาเลือกไล่สองวิชา

3. สอบภาษาไทย พร้อมทั้งวิชาประกอบภาษาไทย

¹กระทรวงธรรมการ, หลักสูตรประโยคครูประถมและการเลื่อนวิทยฐานะครู
พ.ศ. 2471 (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรศรีสมิต, 2472), หน้า 1 - 11.

วิชาเลือกสำหรับครูประกาศนียบัตรประถม และประกาศนียบัตรมัธยมมีวิชา
ต่าง ๆ ดังนี้ คือ ภาษาไทย ภาษามาลี ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน
ภาษาจีน เคมีสตรี พฤษศาสตร์ ฟิสิกส์ เมคานิกส์ ภูมิวิทยากับโลหวิทยา ปราณวิทยา
เศรษฐวิทยา เพาะปลูก ค้าขาย คำนวณ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคึกการทหารชั้น
นายกอง วาดเขียน การฝีมือ การพลศึกษา สุขวิทยา และนันทกรรมชั้นตรี (ในนาม
คณะสงฆ์)

สถานที่สอบ ครูประถมสอบที่โรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศร์ ครูมัธยมเข้า
สอบสนามสอบไล่ประจำปีของคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ส่วนค่าธรรมเนียมสอบยังคงถือตามระเบียบการสอบวิชาครูครูมัธยมและวิชาครูครูประถม
พ.ศ. 2465

ระเบียบการเลื่อนวิทยฐานะครู พ.ศ. 2471 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในเวลา
ต่อมาบ้าง คือ เปลี่ยนวุฒิวิชาเลือกชุกนักกรรมชั้นตรีในนามคณะสงฆ์ เป็นธรรมศึกษาชั้นโท
ของสนามคณะสงฆ์ สำหรับเลื่อนขึ้นเป็นครูประถมตั้งแต่ พ.ศ. 2473 เป็นต้นไป¹
ยกเลิกการคืนเงินค่าสอบและเงินรางวัลตามระเบียบการสอบวิชาครูครูมัธยม ประถมและ
มูล พ.ศ. 2465 นั่นคือ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2474 เป็นต้นไป จะยกเลิกวิธีให้รางวัลและ
จะไม่คืนค่าธรรมเนียมสอบให้ผู้สมัครไม่ว่าสอบได้หรือไม่² กำหนดเกณฑ์ตัดสินการสอบไล่
วิชาชุกครูมูลและครูประถม ครูมูลต้องได้คะแนนรวมร้อยละ 55 เฉพาะวิชาครูกองได้
ร้อยละ 60 ครูประถมต้องได้คะแนนรวมร้อยละ 60 ทั้งนี้ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นไป³

¹กระทรวงธรรมการ, "แจ้งความเรื่องแก้ไขกำหนดวิชาเลือกในการวิทยฐานะ
ครู," วิทยาจารย์ 30, 18 (พ.ศ. 2473) : 1443 - 1444.

²กระทรวงธรรมการ, "คำสั่งเรื่องแก้ไขระเบียบการสอบไล่วิชาต่าง,"
วิทยาจารย์ 31, 9 (พ.ศ. 2474) : 774 - 775.

³กรมวิชาธิการ, "ระเบียบการตัดสินการสอบไล่วิชาชั้นและประโยคต่าง ๆ
ของกรมวิชาธิการ," วิทยาจารย์ 30, 18 (พ.ศ. 2473) : 1444 - 1447.

อนึ่ง ระเบียบนี้เสริมธุรกิจของประเทศกำลังตกต่ำ การเงินฝืดเคือง กระทรวง
 ธรรมการ คึกช่วยเหลือครู โดยลดค่าธรรมเนียบการสอบไล่วิชาชุกครูลง ค่าสมัครสอบ
 วิชาชุกครุมัธยมเก็บชุกละ 3 บาท ชุกครูประถมและครูมูลเก็บชุกละ 2 บาท¹ นอกจากนี้
 ได้โอนการสอบวิชาชุกครุมัธยมจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาให้กรมศึกษาธิการเป็นผู้จัด
 การสอบตามเดิม²

ต่อมา กระทรวงศึกษาธิการได้วางระเบียบการเลื่อนวิทยฐานะครูขึ้นอีกหลาย
 ครั้ง ได้แก่ ระเบียบการเลื่อนวิทยฐานะครูสามัญศึกษา พ.ศ. 2484 ระเบียบการเลื่อน
 วิทยฐานะครูสามัญศึกษา พ.ศ. 2490 ระเบียบว่าด้วยการเลื่อนวิทยฐานะครู พ.ศ. 2494
 ระเบียบว่าด้วยการสอบวิชาชุกครู พ.ศ. 2505 และระเบียบว่าด้วยการสอบวิชาชุกครู
 พ.ศ. 2525 ซึ่งเป็นระเบียบสุดท้ายซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน

จะเห็นว่า การอบรมและการสอบวิชาชุกครูนี้ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ช่วย
 ส่งเสริมให้ครูที่ไม่มีเวลาไปศึกษาวิชาชีพครูโดยตรงในสถาบันฝึกหัดครูได้มีโอกาสศึกษา
 หาความรู้ด้วยตนเองหรือเข้ารับการอบรม แล้วสมัครสอบเลื่อนวิทยฐานะให้สูงขึ้น ตาม
 หลักสูตรและระเบียบการที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ซึ่งก็ได้มีการแก้ไขและปรับปรุง
 ให้ทันต่อเหตุการณ์ความก้าวหน้าทางวิชาการมาโดยตลอด

การส่งครูศึกษาต่อภายในประเทศ

การส่งนักเรียนครูเข้าศึกษาต่อภายในประเทศ ในช่วง พ.ศ. 2435 ถึง
 พ.ศ. 2475 ไม่ปรากฏหลักฐานว่า กรมศึกษาธิการได้ส่งนักเรียนครูเข้าศึกษาต่อภายใน
 ประเทศที่ใดเลย แต่การส่งนักเรียนครูเข้าศึกษาต่อภายในประเทศได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ปี

¹กระทรวงธรรมการ, "ประกาศเรื่องลดเงินค่าธรรมเนียมการสอบไล่และ
 เทียบความรู้," วิทยาจารย์ 33, 3 (พ.ศ. 2475) : 334 - 335.

²กรมศึกษาธิการ, "แจ้งความเรื่องการสอบไล่วิชาชุกครุมัธยม," วิทยาจารย์
 36, 10 (พ.ศ. 2479) : 2505.

พ.ศ. 2499 เป็นปีแรก¹ โดยกระทรวงศึกษาธิการได้มอบให้กรมการฝึกหัดครู เป็นผู้คัดเลือก ครูและข้าราชการเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาภายในประเทศ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ประเภท ก. ได้แก่บุคคลที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกเข้าศึกษาต่อโดยไม่ต้องสอบคัดเลือก และให้ได้รับเงินเดือนเต็มระหว่างที่ศึกษาอยู่ บุคคลประเภทนี้ต้องมีความรู้ความเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เป็นผู้มีความดีความชอบต่อราชการ และมีความรู้ความสามารถพอที่จะเรียนไปโคตลอกหลักสูตร โดยพิจารณาถึงพื้นฐานความรู้เดิม ตลอดจนความสามารถขณะที่กำลังปฏิบัติราชการอยู่ด้วย

2. ประเภท ข. ได้แก่บุคคลที่ได้รับอนุญาตให้ลาศึกษาต่อ โดยได้รับเงินเดือนเต็มในระหว่างที่ศึกษาอยู่ บุคคลประเภทนี้มีความรู้ความเกณฑ์ที่กำหนด เป็นผูปฏิบัติราชการมาด้วยดี และกระทรวงศึกษาธิการจะถือผลการสอบคัดเลือกหรือคัดเลือกเข้าศึกษาในสถานศึกษานั้นเป็นเกณฑ์ให้ลาศึกษาต่อตามจำนวนที่ได้อนุมัติไว้

ในปีแรก มีครูและข้าราชการครูได้รับการคัดเลือกประเภท ก. 153 คน ประเภท ข. 52 คน รวม 205 คน³ และในปีต่อ ๆ มา จำนวนก็ได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งสองประเภท พร้อมทั้งกำหนดเพิ่มสถานศึกษาที่จะให้นักเรียนครูที่ได้รับการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อให้มากขึ้นด้วย

การส่งเสริมวิทยฐานะครู โดยให้ศึกษาต่อในประเทศดังกล่าวนี้ นับว่าได้ประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะเป็นการช่วยเหลือให้ครูและข้าราชการครูที่มีวุฒียุ่แล้วได้มีทางก้าวหน้าในวิชาการต่าง ๆ สูงขึ้น อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในทางส่วนตัวและทางการศึกษาของประเทศอีกด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹กระทรวงศึกษาธิการ, "การศึกษาต่อภายในประเทศ," รายงานการศึกษา ปีการศึกษา 2500 : 81 - 83.

²กระทรวงศึกษาธิการ, "แผนงานส่งเสริมวิทยฐานะครู," รายงานการศึกษา ปีการศึกษา 2504 : 201 - 207.

³เรื่องเดียวกัน.

การส่งครูไปศึกษาต่อต่างประเทศ

การฝึกหัดครูของประเทศไทยในระยะเริ่มต้น ยังขาดผู้มีความรู้ความสามารถ
 ด้านการฝึกหัดครูโดยตรง จำเป็นต้องจ้างชาวต่างประเทศเข้ามาจัดการให้ แต่หลังจาก
 ที่โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ดำเนินกิจการมาได้ระยะหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ได้ทรงตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องให้คนไทยมีความรู้
 ความสามารถในการจัดการฝึกหัดครูได้เองแทนชาวต่างประเทศที่ได้จ้างเข้ามา จึงมี
 พระราชดำริ โปรดเกล้าฯ ให้คัดเลือกนักเรียนฝึกหัดอาจารย์ที่ได้เป็นครูแล้วไปศึกษา
 วิชาครูเพิ่มเติม ณ ต่างประเทศจำนวน 4 คน เมื่อ พ.ศ. 2439¹

การคัดเลือกนักเรียนที่จะส่งไปศึกษาวิชาครูเพิ่มเติม ณ ต่างประเทศในระยะ
 แรกนั้น กรมศึกษาธิการได้กำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกไว้ดังนี้

1. มีพยานว่าได้เล่าเรียนเฉียบแหลมมาแต่ก่อน
2. เป็นผู้อยู่จำบ้านเมืองของตนแล้ว
3. รู้อาษาแห่งประเทศที่จะไปนั้นพอกับชั้นตน
4. ได้ฝึกหัดสอนจนเห็นว่า มีนิสัยที่จะเป็นครูได้
5. เห็นว่าจะเป็นผู้มี ความเพียรมั่นคง และมีสติปัญญาเฉียบแหลม²

จะเห็นว่า การคัดเลือกนักเรียนที่ส่งไปศึกษาวิชาครูเพิ่มเติม ณ ต่างประเทศ
 ในระยะแรก ๆ นั้น จะเน้นทางด้านสติปัญญาและความขยันหมั่นเพียรเป็นสำคัญ ทั้งนี้
 เพื่อจะได้บุคคลที่สามารถเรียนได้สำเร็จและรีบกลับมารับใช้ประเทศชาติโดยเร็ว

ศูนย์วิทยพัทยากร

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. 21.1/2
 หนังสือเจ้าพระยาภาสกรวงษ์ กราบทูลพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ
 อธิบดีกรมศึกษาธิการ ลงวันที่ 10 เมษายน ร.ศ. 115 (พ.ศ. 2439)

² กรมศึกษาธิการ, "ว่าด้วยโรงเรียนอุดมศึกษาในกรมศึกษาธิการ เรื่อง
 โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์," รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2451) :

กรมศึกษาธิการได้ทำการคัดเลือกนักเรียนครูชุดแรก จำนวน 4 คน ประกอบด้วย

1. นายสนั่น เป็นบุตรพระยาไชยสุรินทร์ (เจียม) รับราชการ เป็นครูผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์
2. นายนงนุช เป็นบุตรนายบุญ รับราชการ เป็นอาจารย์โรงเรียน ราชกุมาร
3. นายโต ไม่ปรากฏหลักฐานชื่อบิดา รับราชการเป็นอาจารย์ อยู่โรงเรียนสวนกุหลาบ
4. นายเหลี่ยม เป็นบุตรนายคึก รับราชการ เป็นอาจารย์โรงเรียน ราชกุมาร¹

นักเรียนชุดแรกนี้ได้เดินทางไปศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ โดยเข้าศึกษาที่วิทยาลัยเบอโรโรก (Borough Road College) ไนทานครลอนดอน² นับว่าวิทยาลัยเบอโรโรก แห่งนี้ได้มีส่วนสัมพันธ์กับการจัดการศึกษาของประเทศไทยอย่างใกล้ชิด เพราะเป็น วิทยาลัยที่กรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการได้ส่งนักเรียนไปเรียนวิชาครูเป็นแห่งแรก ยิ่งกว่านั้น รัฐบาลไทยยังได้จ้างครูชาวอังกฤษ ซึ่งสำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยแห่งนี้ เข้ามารับราชการเป็นครูในโรงเรียนที่กำลังจัดขึ้นในประเทศไทยอีกด้วย (ชาวต่างประเทศ ที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยเบอโรโรก แล้วเข้ารับราชการเป็นครูในประเทศไทยมี นายคัมลยู. ยี. ขอนสัน นายอี. เอส. สมิธ, นายเทรยส์, นายฟิลิปส์, นายฮอลโลเวย์,

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. 21.1/2 หนังสือเจ้าพระยามหาเสนาสรวาสดิ์ กราบทูลพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ อธิบดีกรมศึกษาธิการ ลงวันที่ 10 เมษายน ร.ศ. 115 (พ.ศ. 2439)

² คุรุสภา, ประวัติครู พ.ศ. 2501 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2501),

นายเจ.เอส.เชกจิวีก, นายเอ็น.ชัคคัน, นายเอน.แอล เซลลีย์ และนายเอ.ซี เซอร์ซิลล์ ส่วนที่เป็นคนไทยมีเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (นายสนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) พระยาราชนกุล (นายรื่น ศยามานนท์) พระยาเมธาธิบดี (นายสาคร สุทธิเสถียร) และพระยาพรครราชา เป็นต้น) วิทยาลัยเบอโรโรก ได้มีบทบาทอันสำคัญยิ่งยุคหนึ่งในการจัดวางรากฐานการศึกษาของประเทศไทยอย่างแท้จริง

การส่งนักเรียนครูไปศึกษาต่างประเทศนี้ กรมศึกษาธิการได้รับอนุญาตให้ส่งไปได้ปีละ 4 คน เพื่อกลับมาเป็นครูในกรมศึกษาธิการ ทั้งนี้ไม่นับรวมนักเรียนที่สอบไล่ได้ทุนเล่าเรียนหลวงปีละ 2 คน ซึ่งไม่มีข้อบังคับว่าเมื่อกลับมาแล้วจะต้องทำงานอยู่ในกระทรวงใด เมื่อการศึกษาของประเทศเจริญก้าวหน้าและมีวิชาการสูงขึ้น ทำให้ความต้องการครูที่มีความรู้ชั้นสูง โดยเฉพาะครูที่ผ่านการศึกษาค้นคว้าจากต่างประเทศมากขึ้น จึงเห็นได้ว่า การส่งนักเรียนครูไปศึกษาต่างประเทศปีละ 4 คนนั้นน้อยเกินไป ไม่เพียงพอแก่การศึกษาที่กำลังขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ ดังปรากฏหลักฐานจากบันทึกเรื่อง "การส่งนักเรียนครูไปเรียนวิชาชั้นสูง ณ ต่างประเทศ" ตอนหนึ่งว่า

... จำนวนนักเรียนของกรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการซึ่งกลับมารับราชการอยู่จนถึงเวลานี้ (พ.ศ. 2455) มีเพียง 21 คน ที่ยังเรียนอยู่ 24 คน รวมเป็น 45 คน แลคามโครงการศึกษา ร.ศ. 131 ใ้กำหนดไว้ว่าจำเป็นต้องมีครูชั้นสูง 100 คน . . .¹

จะเห็นได้ว่า การขยายการศึกษาคามแผนการศึกษา ร.ศ. 131 ประสบปัญหาการขาดแคลนครูชั้นสูงอย่างมาก โดยเฉพาะในโรงเรียนมัธยม ทำให้การเล่าเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมซึ่งจำเป็นที่สุดสำหรับเข้ามหาวิทยาลัยต้องชงก้งกันไป แต่รัฐบาลก็ได้พยายามแก้ปัญหาโดยจ้างชาวต่างประเทศเข้ามาทำการสอน

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ. 10/42 การส่งนักเรียนครูไปเรียนวิชาชั้นสูง ณ ต่างประเทศ ร.ศ. 131 (พ.ศ. 2455).

ใน พ.ศ. 2461 กระทรวงธรรมการได้กำหนดระเบียบการ การคัดเลือกนักเรียนครูที่จะส่งไปศึกษาต่อต่างประเทศขึ้นมาใหม่ ซึ่งมีรายละเอียดเพิ่มเติมขึ้น คือ

1. นักเรียนที่กรมศึกษาธิการเลือกส่งไปเรียนวิชาครู ณ ต่างประเทศมีกำหนดผู้ปีละ 4 คน จะส่งไปเรียนวิชาครูประเภทไหน และประเภทไหนสาขาเพียงไร แล้วแต่ความประสงค์แห่งราชการ
2. มีความรู้ส่วนสามัญศึกษา สอบไล่ได้ประโยชน์มัธยมบริบูรณ์แล้ว
3. ใฝ่ทำการฝึกหัดสอนในโรงเรียนมัธยมจนได้รับรายงานจากโรงเรียนว่าเป็นผู้มีแววเหมาะในทางเป็นครู และอาจเป็นครูฝึกในภายหลัง
4. ความประพฤติเรียบร้อยทั้งส่วนตัวและราชการ
5. แพทย์ผู้มีหลักฐานไต่ตรวจแล้วว่า เป็นผู้ไม่มีโรคสำคัญประจำตัว ซึ่งขัดแก่การที่จะไปอยู่ต่างประเทศ
6. ต้องมีหลักฐานรับรองตามแบบใบรับรองของกระทรวงธรรมการ
7. ปีใดมีนักเรียนซึ่งควรส่งไปเรียนวิชาครูต่างประเทศมากกว่า 4 คน กระทรวงธรรมการจะเลือกส่งไปแต่ผู้ที่ย่อยกเยี่ยม 4 คนเท่านั้น
8. อัตราเงินเดือนสำหรับครูฝึกหัด ณ ต่างประเทศ คือ
 - ก. เรียนวิชาครูสำเร็จเงินเดือนทั้งสิ้น 175 บาท
 - ข. เรียนวิชาครูสำเร็จและเรียนวิชาใดวิชาหนึ่ง เช่น พาณิชยการ เคมีสตรี ภาษาใดภาษาหนึ่ง รัฐบาลเป็นพิเศษเงินเดือนทั้งสิ้น 195 บาท
 - ค. ผู้ที่อยู่ในประเภท ก และ ข เมื่อกลับมาทำการงานที่ รัฐบาลไทยก็ให้เงินเดือน 240 บาท
 - ง. ผู้ที่เรียนไม่สำเร็จจะวินิจฉัยให้ตามความรู้¹

จะเห็นว่า ระเบียบการหรือหลักเกณฑ์การคัดเลือกนักเรียนครูไปศึกษาต่อต่างประเทศของกรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการได้มีรายละเอียดเพิ่มขึ้นอีกมาก ไม่นับเฉพาะด้านสติปัญญาและความประพฤติเหมือนอย่างแต่ก่อน จะต้องมีความเหมาะสมหลาย ๆ ด้าน เป็นต้นว่าสอบไล่ได้ชั้นมัธยมบริบูรณ์เป็นครูสอนในระดับชั้นมัธยมที่มีความสามารถ มีสุขภาพแข็งแรง พร้อมทั้งกำหนดอัตราเงินเดือนไว้เป็นเครื่องล่อใจอีกด้วย

¹กระทรวงธรรมการ, "ครูฝึกหัด ณ ต่างประเทศ," วิทยาคาร 18, 19 (พ.ศ. 2461) : 1233.

ประกอบกับในระยะนี้ มีนักเรียนสมัครเป็นจำนวนมากขึ้น แต่กรมศึกษาธิการส่งไปไต่
ปีละ 4 คน เท่านั้น จึงต้องวางระเบียบการคัดเลือกไว้ให้ละเอียด และรัดกุมเพื่อจะได้
คัดเลือกที่มีความสามารถและเหมาะสมอย่างแท้จริง

การส่งนักเรียนครูไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศนี้ ตั้งแต่เริ่มต้นมาจนถึงสงคราม
โลกครั้งที่ 2 ถึงแม้จะมีระเบียบกำหนดไว้ว่าให้ส่งไปไต่ปีละ 4 คนก็ตาม แต่แท้ที่จริง
แล้ว บางปีก็ส่งไปไม่ถึง 4 คน บางปีไม่ไต่ส่งไปเลย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจและความ
จำเป็นของประเทศ การส่งนักเรียนครูไปศึกษาต่อต่างประเทศได้เริ่มทำกันอย่างจริงจัง
ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2492 เป็นต้นมา ปรากฏว่าในปีนี้มี
มิชชันนารีและข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการได้รับทุนของกระทรวงศึกษาธิการ และของ
ต่างประเทศไปศึกษาต่อทั้งในยุโรป และอเมริกา มีจำนวนถึง 30 คน รวมกับปี พ.ศ.
2491 ที่ได้รับทุนของต่างประเทศอีก 6 คน เป็น 36 คน¹ ต่อจากนี้มา จำนวนครูและ
ข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการที่ได้รับทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศได้มีจำนวนมากขึ้น
ทุก ๆ ปี และบุคคลเหล่านี้ก็ได้กลับมากลายเป็นกำลังสำคัญในการปรับปรุงการศึกษาของ
ประเทศให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹กรมวิสามัญศึกษา, ประวัติกรมวิสามัญศึกษา, หน้า 122 - 133.